

УДК 338.439.5:631.15

І. О. Сєвідова,

докторант кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин,
Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва, м. Харків

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗЕВОГО РИНКУ ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ

I. Sievidova,

Doctoral candidate of the department of applied Economics
and international V. Dokuchajev Kharkiv National Agrarian University, Kharkiv

STATE REGULATION OF THE INDUSTRY MARKET VEGETABLE PRODUCTS

Агропродовольчий ринок як складова аграрного ринку представляє складну систему інституційно сформованих господарських зв'язків між товаровиробниками, організаціями харчової і переробної промисловості, об'єктами виробничо-технологічної інфраструктури, державними структурами, споживачами. В статті визначено вплив продовольчого ринку на сферу, що виробляє продукти харчування, зворотній зв'язок сприяє формуванню асортименту сільськогосподарської продукції, зростання обсягів виробництва та її якості, а також зумовлює необхідну кількість матеріально-технічних, трудових, інформаційних та інших ресурсів в виробничих і переробних галузях. Економічний механізм функціонування агропродовольчого ринку в значній мірі визначається чинним законодавством. Обґрунтовано, що з вільним виходом на ринок і можливістю вільного переміщення товарів, отриманням своєчасної державної підтримки для здійснення ефективної виробничо-збутової діяльності товаровиробникам сільськогосподарської продукції необхідно якісне інфраструктурне забезпечення. Визначено необхідність створення оптових ринків овочевої продукції.

Agri-food market was research as a part of the agricultural market, it is a complicated system of institutionally formed economic connections between commodity producers, enterprises of food and processing industry, objects of production and technologic infrastructure, government structures, consumers. The article determines the influence of food market on food production domain; the feedback facilitates forming of a range of agricultural products, increase in its production volume and quality, as well as determines the necessary amount of logistic, labour, informational and other resources in production and processing industries. The economic mechanism of functioning of agricultural market is largely determined by the current legislature. It has been substantiated that with the free entrance to the market and the ability of free product movement, with receiving a timely government support for an effective production and marketing activity of agricultural producers the qualitative infrastructural provision is necessary. The necessity of creating wholesale markets of vegetable production was determined.

Ключові слова: державна підтримка, овочевий ринок, агропродовольчий ринок, обсяги виробництва, оптові ринки.

Key words: state support, vegetable market, agri-food market, production, wholesale markets.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Овочівництво є однією з основних і найбільш трудомістких галузей сільськогосподарського виробництва. Для України питання

забезпечення населення овочевою продукцією особливо актуальні. По-перше, дуже велика залежність галузі від природно-кліматичних умов і, отже, району розміщення, а по-друге, виробництво продукції характеризується ря-

дом специфічних особливостей, властивих тільки цієї галузі. Зі зміною економічних відносин в галузях агропромислового комплексу формування сільськогосподарського сектора, створення принципово нового механізму впливу на виробництво, заснованого на законах ринку повинні були привести до раціоналізації витрат, підвищення якості та асортименту продукції, а також до заміщення значної частини продовольчого імпорту продукцією власного виробництва. Тому для забезпечення стабільного функціонування ринку овочевої продукції необхідним є його державне регулювання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Регулювання ринку здійснюється як за рахунок конкуренції та зовнішніми державними органами, а також спостерігається тенденція до великої залежності від конкуренції. Провідні економісти такі як А. Сміт, А. Маршалл, К. Макконел тощо, діагностували і шукали шляхи вирішення проблем із зовнішнім регулюванням ринків [1; 2; 10].

П. Коттлер ринок розглядав як компонент маркетингової системи, а функція маркетингу, на його думку, полягає в тому, щоб актуалізувати потенційні обміни на ринках з метою задоволення людських потреб і бажань [15].

Проте в основному опису терміна ринкової ефективності, як правило, обмежуються тільки фінансовим аналізом, без повного врахування соціальних наслідків розвитку ринків, у тому числі і оптових, регіональних тощо.

Стиглер займав позицію, що "основна функція ринку полягає в залученні покупців і продавців" існування, безперервність і стабільність діяльності є необхідними умовами для ефективності ринку [17].

Престон і Коллінз визначають ефективність ринку як "об'єкта та ефективності, з якою потенційні обміни здійснені" визнаючи при цьому їх нехтування "специфікою або якості товарів або послуг, що підлягають обміну" [16].

І, нарешті, економічна концепція Парето-оптимальності, або умова, за яким жоден з учасників ринку не може отримати перевагу над іншими без втрат [12], концептуально бездоганна, вона не враховує впровадження інновацій і різноманітність пов'язані з недосконалістю ринку [5]. Формування та ефективність функціонування споживчого ринку в умовах ринкових відносин досліджено в роботах П.Т. Саблука [7].

Але, не зважаючи на велику кількість наукових робіт та досліджень стосовно сучасного

державного регулювання ринку, зокрема овочевого, недостатньо висвітлені ключові проблеми та напрями такого регулювання, поглиблене вивчення яких є шляхом до формування конкурентоспроможного виробництва овочевої продукції в сільськогосподарських підприємствах і є однією з найважливіших задач вирішення продовольчої безпеки країни.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розробка та обґрунтування теоретичних та методичних засад функціонування агропродовольчого ринку та визначення необхідності державного регулювання овочевого ринку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На ефективність виробництва овочевої продукції впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Фінансово-економічна криза викликала зростання цін на енергоносії, матеріально-технічні ресурси, маркетингові та транспортні послуги, що вплинуло на собівартість виробництва і реалізації овочевої продукції. Ще одним ключовим фактором, який впливає на ефективність вирощування овочевої продукції, є технологічний рівень виробництва. Застосовувані в даний час технології також характеризуються значними виробничими витратами, що веде до зростання собівартості овочевої продукції.

Відмінною особливістю овочевого підкомплексу АПК є зосередження основних обсягів виробництва овочів в господарствах населення. У зв'язку з цим у рамках аналізу, поряд з загальними факторами і проблемами виробництва, розглядаються специфічні аспекти для кожного із зазначених секторів.

Найбільш дієвими факторами, що обмежують розвиток сільського господарства, є високий рівень витрат на енергоносії, а також недостатній рівень фондоозброєності, хімізації, агротехнічної культури, дефіцит кваліфікованих фахівців, нерозвиненість інфраструктури внутрішнього ринку. До певних переваг вітчизняного сільськогосподарського виробництва можна віднести потенційну ємність внутрішнього ринку продовольства і вільні земельні ресурси, потенціал трудових ресурсів і значні площі не забруднених територій. Однією з центральних проблем функціонування овочевого підкомплексу АПК у сучасних умовах є відставання в розвитку насінництва, обумовлене ліквідацією значної кількості спеціалізованих господарств, застарілістю матеріально-технічної

бази і низьким рівнем державної підтримки цього напрямку.

Відповідно до класичного підходу на ринку поведінка продавця і покупця визначаються згідно мінливих параметрів попиту і пропозиції [10]. Ця думка, уточнюючи стихійну дію ринкових сил, сформувала основні положення до аналізу ринку як відтворювальної категорії. Відповідно до сучасних досліджень, під ринком слід розуміти "сукупність існуючих і потенційних покупців товару".

Однак, наведені висловлювання не є вичерпними, оскільки сутність ринку зведена тільки до сфери обміну і не охоплює відносини виробництва. З появою такого товару, як робоча сила, ринок набуває загального характеру.

Неокласики, пристосовуючись до ускладнення ринкових відносин і змін господарських умов, поглибили деякі аспекти категорії "ринку". Наприклад, А. Маршалл характеризував ринок вільної конкуренції як оптимальну економічну середу, як єдиний організм рівноважної економіки, що складається з мобільних і інформованих один про одного господарюючих суб'єктів [2].

М. Фрідман поперше розглядав ринок як безпосередній компонент свободи, а потім як опосередковану взаємозалежність між ринковими відносинами і політичною свободою і наголошував, що держава повинна стежити за дотриманням ринкових суб'єктами "правил гри" [11].

Загалом проблемі створення і розвитку ефективних ринкових систем розподілу сільськогосподарської продукції приділяється пріоритетна увага в усіх країнах світу, тому вивчення досвіду функціонування різних моделей оптових ринків є корисним для України. Аналіз функціонування оптових ринків сільськогосподарської продукції таких країн, як Франція, Польща, Іспанія та інших країн світу підтверджує історичну сутність, що оптовий ринок сільськогосподарської продукції слід розглядати як місце, де проводяться угоди купівлі-продажу, фактично знаходиться товар і щоденно виникає ціна рівноваги між попитом і пропозицією.

На відміну від багатьох зарубіжних країн в Україні поширена досить проста та примітивна з позицій організаційно-технічного рівня форма торгівлі сільськогосподарською продукцією на продовольчих ринках населених пунктів [7].

В умовах входження агропромислового комплексу в ринок серед багатьох проблем, які вимагають першочергового вирішення, важли-

ве місце займає створення досконалої системи економічних відносин між сільськогосподарськими формуваннями, заготівельними і переробними підприємствами, сферою торгівлі. Тобто йдеться про формування обґрунтованих, взаємовигідних інтеграційних відносинах [6].

Враховуючи складність економічних процесів та узгодження взаємозв'язків між суб'єктами господарювання в переробній промисловості, слід зазначити, що скласти якісний прогноз розвитку АПК без зацікавленої участі функціональних, галузевих і регіональних органів управління неможливо. У розробці повинні брати участь усі ланки вертикальних і горизонтальних структур управлінської системи.

Актуальним питанням є розбудова мережі торгівлі з метою скорочення втрат аграрної продукції та формування ринкових цін на неї. [3].

Агропродовольчий ринок має складну структуру, що охоплює фінансові, трудові та земельні ресурси і включає випуск продукції і послуг усіх галузей АПК. До основних функцій агропродовольчого ринку слід віднести забезпечення стабілізації реалізаційних цін на продукцію; стимулювання зниження питомих виробничих витрат; зростання обсягів виробництва і впровадження досягнень науково-технічного прогресу. На думку В.В. Сидоренко, при формуванні сільськогосподарського ринку необхідно враховувати такі фактори, як безперервність попиту на продукти харчування; ємність ринку; асортимент товарної продукції; кон'юнктура [8].

Як відзначають ряд дослідників, через сезонність виробництва в окремі періоди спостерігається тимчасовий надлишок продукції, і, як наслідок, зниження закупівельних цін. Поряд з вільним виходом на ринок і можливістю вільного переміщення товарів, отриманням своєчасної державної підтримки для здійснення ефективної виробничо-збутової діяльності товаровиробникам сільськогосподарської продукції необхідне якісне інфраструктурне забезпечення.

З переходом України до ринкових відносин і розвитком безпосередніх торговельних відносин з іншими країнами Європи на внутрішньому ринку відбувся процес витіснення вітчизняної продукції імпортними товарами, що часто призводить до монополізації окремих сегментів внутрішнього споживчого ринку іноземними виробниками. Водночас імпортна продукція часто потрапляє в Україну не зовсім належної якості, а сам процес розвитку торговельної діяльності набув нецивілізованих форм.

Державне регулювання повинно забезпечити систему цілей, які інколи можуть конфліктувати між собою. У такому випадку необхідно знайти компромісне вирішення. Воно має задовольнити інтереси населення країни загалом, жителів села, сільськогосподарських і агропромислових підприємств, саму державу, оскільки інтереси населення на ринку продовольчих товарів прямо протилежні інтересам їхніх виробників, котрі зацікавлені в підвищенні ринкових цін і зниженні податкових платежів, а держава зацікавлена в їх підвищенні.

Забезпечення вимог продовольчої безпеки має також соціально-економічний характер, адже доходи і зайнятість сільського населення значною мірою залежать від стану розвитку аграрних підприємств. Доцільно також взяти до уваги, що в підвищенні зайнятості, збільшенні доходів і обсягів на ринку продовольчих товарів значну роль відіграють господарства населення, на частку котрих припадає близько 80% виробництва валової продукції в галузі [9].

Досвід країн з розвинутою ринковою економікою засвідчує, що вони, дбаючи про власну продовольчу безпеку, застосовують державні важелі регулювання розвитку сільського господарства через надання державних кредитів, підтримки твердих цін, здійснення безпосередніх виплат тощо. Наприклад, в Європі під державне регулювання підпадає 90% цін на сільськогосподарську продукцію у вигляді субсидій для підтримання фермерів й інших сільських товаровиробників у зв'язку з високими цінами на засоби виробництва. Бюджетне фінансування по "класичним" напрямкам і інструментам ЄАП на 2014—2020 рр. у поточних цінах складе близько 420 млрд євро, тобто перевищить його розмір на 2007—2013 рр. Понад 75% складуть витрати в рамках надання прямих субсидій і ринкові заходи, 24% — з витрати в рамках розвитку села [13]. У США федеральний уряд може субсидувати страхові премії за ставками від 38% до 80%, у залежності від рівня покриття і варіантів, обраних виробниками. Такий високий рівень субсидій необхідний для того, щоб зробити продукцію доступною за ціною [14].

Проте ЄС поступово намагається відмовитись від підтримки доходів фермерів через здійснення стабілізації ціни, застосовувавши механізм прямих платежів і додаткових виплат у формі премій. Це зумовлено тим, що підтримка ціни, зазвичай, стимулює слаборозвинуте і не конкурентоздатне виробництво та перевиробництво, що, в свою чергу, не сприяє підтриманню рівноваги між попитом і пропозицією.

Встановлення єдиної ціни підтримки є також соціально несправедливим стосовно малих виробників і виробників, котрі перебувають у різних природно-кліматичних умовах.

Загальним завданням державного значення є вдосконалення українського законодавства, яке мало б відповідати зобов'язанням України як члена СОТ. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС передбачає його наближення до сучасної європейської системи права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави у межах ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян до рівня у державах-членах ЄС.

Мають бути враховані державні та регіональні резерви й обсяги продукції, призначені на експорт, і за необхідності — потреба в імпорті окремих видів продукції. Баланс дає змогу виявити продовольчі ресурси регіону, можливість перерозподілу та їх нестачу.

Механізм формування цін в аграрному секторі підпорядковується єдиним методологічним принципам, що існують в економіці держави й визначається господарською системою та чинним законодавством. Як правило, застосовуються два методи ціноутворення: затратний та маркетинговий. Затратний метод застосовується при планово-розподільчій системі, за якої ціна виробленого продукту визначається із урахуванням витрат виробництва. Маркетинговий метод застосовується при ринковій системі, коли ціни формуються з урахуванням попиту та пропозиції, конкуренції, світової кон'юнктури. Оптовий ринок є важливим механізмом забезпечення продовольчої безпеки країни, розвитку конкуренції, підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських товаровиробників, зменшення рівня тінізації економіки [4].

Організація системи оптових ринків дає можливість поєднати інтереси сільгосптоваровиробників та торгівельних суб'єктів, дозволить гарантувати споживачам наявність якісних і доступних продуктів харчування, сприяти вітчизняним товаровиробникам у гарантованому збуті та одержанні максимальних прибутків від реалізації своєї продукції, забезпечувати достовірною інформацією про кон'юнктуру продовольчих ринків, сприяти організації закупівель, зберігання та відвантаження продукції покупцям і ефективного її просування до кінцевого споживача, надавати рекламні і маркетингові послуги, проводити сервісне обслуговування та інші заходи для реалізації або придбання продукції на ринках. Крім того,

слід зазначити, що оптові ринки беруть на себе зобов'язання підтримувати чистоту, санітарію, утилізацію відходів, а також проводять оптимізацію транспортних і логістичних послуг. Вони дозволяють створювати ефективний маркетинг свіжої плодоовочевої продукції місцевих виробників — особливо для малих (селянських господарств) та дрібних (у тому числі фермерських господарств). Нині на багатьох підприємствах організована оптова постачальницько-збутова діяльність, роздрібна торгівля здійснюється в фірмових магазинах і "торгових точках", є складські приміщення. Проте завищені розцінки зберігання продукції на складах сторонніх організацій, недосконалість логістичної інфраструктури знижують конкурентоспроможність регіональних товаровиробників. Є необхідність модернізації матеріально-технічної бази виробничої інфраструктури. З переходом до інноваційного етапу розвитку все більшого значення набуває електроніка, використання сучасних комунікацій. Нові комунікаційні можливості стали основою відокремлення логістики в інфраструктурну ланку агропродовольчого комплексу, становлення системи інформаційно-консультаційного обслуговування його контрагентів, безконтактних форм торговельних угод та інших інновацій.

Переваги у створенні мережі оптових ринків є очевидними. Це й підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, прозорість ринку, контроль за цінами, якість харчових продуктів, наповнення бюджету та оптимізація витрат, підвищення конкуренції на споживчому ринку, створення нових робочих місць і, як результат, підвищення рівня життя населення. Серед соціально-економічних наслідків одним із основних є виведення сільськогосподарської продукції, вирощеної дрібними і середніми господарствами, з тіньового на прозорий ринок.

Однією з форм державної підтримки аграрного сектора і, в тому числі об'єктів виробничо-технологічної інфраструктури, виступає система кредитування з відшкодуванням частини кредитної ставки. Державна підтримка розвитку інфраструктури агропродовольчого ринку регіону здійснюється за допомогою компенсацій і інвестицій, пільгового кредитування, товарних кредитів і лізингу, податкових пільг і диференційованого оподаткування, митних зборів, страхування комерційних ризиків.

ВИСНОВКИ

Таким чином, визначено, що оптовий ринок овочевої продукції є той самий соціально-еко-

номічний важіль, який може зменшити рівень інфляції й створити стабільні робочі місця, тим самим зменшуючи соціальну напругу у відповідному регіоні. Створення оптових ринків сільгосппродукції — лише перший і необхідний етап перебудови каналів товарообігу. Подальший їх розвиток як елемент цілісної системи аграрної логістики має бути скерований в інноваційному напрямі. Лише за допомогою таких ринків виробники отримуватимуть інформацію про потреби ринку, реалізовуватимуть продукцію за реальними цінами, матимуть можливість одержати замовлення на власну продукцію від великих оптових покупців, а також зможуть обійтися без послуг численних посередників.

Літератур:

1. Макконнелл К. Экономика / К. Макконнелл, С. Брю; Пер. с англ. Антипова О.Н. и др.; Ред. Пороховский А.А. — 11-е изд. — Таллинн: [б. и.], 1993. — 400 с.
2. Маршалл А. Принципы экономической науки: в 3 т. / Маршалл А.; Пер. с англ. Т. 2. — М.: Изд. группа "Прогресс", 1993. — 310 с.
3. Іванюта С.М. Антикризисне управління: навч. посіб. / С.М. Іванюта // М-во освіти і науки України, Державний комітет статистики України, Державна академія статистики, обліку та аудиту, Полтавська філія. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 288 с.
4. Музика П.М. Формування гуртових (оптових) ринків в контексті створення інфраструктури аграрного ринку України / П.М. Музика, Р.С. Федішин, С.І. Баран [та ін.] // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. — 2011. — № 2. — С. 171—179.
5. Рябцева Н.В. Механізм узгодження економічних інтересів в інноваційній макроекономічній системі / Н.В. Рябцева, О.О. Алсуф'єва // Економічний вісник Національного гірничого університету. — 2013. — № 2. — С. 77—84.
6. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК // Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: кол. монографія у двох томах [За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева] — К.: ІАЕ, 2000. Т. 1. — С. 360—371.
7. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т. Саблук // Економіка АПК: Міжнародний науково-виробничий журнал. — К.: 2005. — № 11. — С. 4—12.
8. Сидоренко В.В. Государственное регулирование экономики / В.В. Сидоренко, П.В. Михайлушкин. — Краснодар: КГАУ, 2011. — С. 42—49.

9. Сільське господарство України: стат. збірник за 2015 рік / Державна служба статистики України. — К., 2016. — 360 с.

10. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. — М.: "Соцэкгиз", 1962. — 684 с.

11. Фридман М. Капитализм и свобода / М. Фридман; Пер. с англ. — М.: Новое издательство. — 2006. — 240 с.

12. Черевко Г.В. Економіка підприємств: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Г.В. Черевко, Ф.В. Горбонос, Г.Б. Іваницька, Н.Ф. Павленчик. — Л.: Апріорі, 2004. — 382 с.

13. Шерстюк С.В. Спільна аграрна політика ЄС на 2014—2020 роки: орієнтири для України // Порівняльно-аналітичне право. — 2014. — № 5. — С. 188—190.

14. AgroInsurance International. Світові моделі підтримки сільського господарства [Електронний ресурс] / AgroInsurance International. — 2016. — Режим доступу до ресурсу: <http://agroinsurance.com/en/mirovyie-modeli-podderzhki-selskogo-hozyaystva/>

15. Kotler, Philip (1976), *Marketing Management: Analysis, Planning, and Control*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

16. Preston, Lee E. and Norman R. Collins (1966), "The Analysis of Market Efficiency", *Journal of Marketing Research*, 3 (May), P. 154—162.

17. Stigler, George J. (1961), "The Economics of Information", *Journal of Political Economy*, 69 (June), 213—225.

References:

1. Makkonnell, K. and Briu, S. (1993), *Jekonomiks [An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations]*, Tallinn, Estonia.

2. Marshall, A. (1993), *Principy jekonomicheskoy nauki [Principles of Economics]*, Prohress, Moscow, Russia.

3. Ivanjuta, S.M. (2007), *Antykryzove upravlinnja: navch. posib. [Anticrisis Management: Teach. manual]*, Tsentru uchbovoi literatury, Kiev, Ukraine.

4. Muzyka, P.M. Fedyshyn, R.S. and Baran, S.I. (2011), "Formation of wholesale (wholesale) markets in the context of the creation of the infrastructure of the agrarian market of Ukraine", *Bulletin of the Volyn Institute of Economics and Management*, Vol. 2, pp. 171—179.

5. Rjabceva, N.V. and Alsuf'ieva, O. O. (2013), "Mechanism of coordination of economic interests in the innovation macroeconomic system", *Economic Bulletin of the National Mining University*, Vol. 2, pp. 77—84.

6. Sabluk P.T. Ambrosova, V.Ya and Maznieva H.Ye. (2000), "Economical mechanism of agro-industrial complex", *Problemy ekonomiky agropromyslovogo kompleksu i formuvannja jogo kadrovogo potencialu: Kol. monografija u dvoh tomah [Problems of economy of agro-industrial complex and formation of its personnel potential: Collective monograph in two volumes]*, Vol. 1, IAE, Kiev, Ukraine, pp. 360—371.

7. Sabluk, P.T. (2005), "Development of rural territories in the context of providing economic stability of the state", *Economy of the agro-industrial complex: International scientific and production magazine*, Vol. 11, pp. 4—12.

8. Sidorenko, V.V. and Mykhajlushkyn, P.V. (2011), *Gosudarstvennoe regulirovanie jekonomiki [State regulation of economy]*, KHAU, Krasnodar, Russia.

9. State Statistics Service of Ukraine (2016), *Sil's'ke gospodarstvo Ukrai'ny: stat. zbirnyk za 2015 rik [Agriculture of Ukraine: state. Collection for 2015]*, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny, Kiev, Ukraine.

10. Smit, A. (1962), *Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov [An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations]*, Sotsekhzyz, Moscow, Russia.

11. Fridman, M. (2006), *Kapitalizm i svoboda [Capitalism and freedom]*, Novoe yzdatel'stvo, Moscow, Russia.

12. Cherevko, G.V. Horbonos, F.V. Ivanyts'ka, H.B. and Pavlenchuk, N.F. (2004), *Ekonomika pidpryemstv: Navch. posib. dlja stud. vyssh. navch. zakl. [Business Economics: Teaching manual for studio higher tutor shut up]*, Apriori, Lviv, Ukraine.

13. Sherstjuk, S.V. (2014), "EU Common Agricultural Policy for 2014—2020: benchmarks for Ukraine", *Analytical Comparative Law*, Vol. 5, pp. 188—190.

14. AgroInsurance International (2016), "World models of agricultural support", Available at: <http://agroinsurance.com/en/mirovyie-modeli-podderzhki-selskogo-hozyaystva> (Accessed 30 Nov 2017).

15. Kotler, Ph. (1976), *Marketing Management: Analysis, Planning, and Control*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, NJ, USA.

16. Preston, Lee E. and Norman R. Collins (1966), "The Analysis of Market Efficiency", *Journal of Marketing Research*, vol. 3, pp. 154—162.

17. Stigler, G. J. (1961), "The Economics of Information", *Journal of Political Economy*, vol. 69, pp. 213—225.

Стаття надійшла до редакції 02.12.2017 р.